

Marià Manent, traductor de John Keats.

Anàlisi comparada de les versions de 1919

(*Sonets i odes*) i 1955/1985 (*Poemes de John Keats*)

MARIA EUGÈNIA PEREA VIRGILI *Universitat Pompeu Fabra*

RESUM: Marià Manent va traduir uns mateixos poemes de John Keats en dues ocasions: l'any 1919 i el 1955/1985. Aquest article repassa les significatives diferències que presenten tenint en compte que es tracta de dos moments molt diferenciats quant a història de la llengua catalana i quant a propòsits i grau de maduresa del traductor. S'hi estudia la llengua, la versificació i les solucions de traducció tenint sempre en consideració l'emmarcament històric, amb informacions sobre el context de producció dels llibres i la seva recepció, i sobre l'evolució dels interessos literaris de Manent.

PARAULES CLAU: Marià Manent, John Keats, traducció, poesia, noucentisme.

Marià Manent, translator of John Keats.

A comparative analysis of 1919 (*Sonets i odes*) and 1955/1985 (*Poemes de John Keats*) versions

ABSTRACT: Marià Manent translated a number of poems by John Keats first in 1919, then again in 1955/1985. The present article looks at some meaningful differences that can be observed between the versions, having always in mind that they belong to two different historical moments, as regards the history of the Catalan language and as regards the translator's purposes and experience. Changes in the literary language and in versification and translation decisions are analysed taking always into account the historical framework and providing information about the context in which the books were produced and their reception, and also about the evolution of Manent's literary preferences.

KEYWORDS: Marià Manent, John Keats, translation, poetry, «Noucentisme».

Haver esment d'un fet poètic és com percebre el calfred, l'esgarriament dels pètals que van a descloure's, però que en fer-ho hauran exhaurit les seves possibilitats de desclosa, és a dir, de frescor, de virginitat. Tenir una cosa qualitat poètica és com tenir qualitat de flor, més ben dit, de poncella.

Jaume Bofill i Ferro, «El nou esteticisme: Marià Manent»

Introducció

L'aportació de Marià Manent a la literatura catalana cal mirar-se-la des d'un punt de vista múltiple, com un poliedre en el qual totes les cares tenen una rellevància particu-

lar i l'existència de cadascuna condiciona les altres. Si el poliedre en qüestió tingués quatre cares, cadascuna correspondria a una faceta de Manent: la poesia de creació, la traducció (sobretot de poesia i en català, però també de prosa i en castellà), la crítica i el memorialisme. Com en tota figura, hi hauria d'haver una base que la sostingués, i aquí seria la poesia la que actuaria com a fonament atès que Manent és, per sobre de tot, poeta, creador d'un lirisme que se sent traspuar en cada pàgina de la seva obra.

La poesia de John Keats apareix traduïda per Marià Manent fins a tres vegades al llarg de vuit dècades: el 1919 (*Sonets i odes*), el 1955 (*Poesia anglesa i nord-americana*) i el 1985 (*Poemes de John Keats*), i amb significatives diferències entre la versió de 1919 i la de 1985, aquesta última parcialment publicada el 1955. En el present article parteixo d'una hipòtesi inicial clara: que les dues versions (1919 i 1955/1985) presenten dissemblances tant en la llengua (ortografia, lèxic i gramàtica) com en les estratègies de versificació i traducció, i que en totes dues aquestes dissemblances són el reflex dels diferents moments madurats del traductor i de l'estat de la llengua d'arribada, la catalana. El mateix Manent, parlant de la revisió de la seva obra pròpia de creació, fa una observació que bé es podria aplicar a les traduccions de Keats:

Aquesta recuperació implica forçosament una revisió estilística i de vegades també de llenguatge, perquè el llenguatge evoluciona. Quan vaig escriure *La branca* tenia divuit o dinou anys i, d'aleshores ençà, la llengua catalana s'ha anat polint i perfeccionant. És una feina que no m'agrada gaire de fer. Josep Carner la va fer amb molt d'esforç, també una mica a contracor.¹

En la mateixa entrevista, parlant de quan va refer «Poema del vell mariner» de Coleridge, assenyala:²

Tot i així, immodestament, diria que la segona versió era millor que la primera, perquè jo era més madur, tenia més tècnica del vers.

L'interès d'aquest paper rau en la importància de Manent dins la literatura catalana i, alhora, en el pes que la traducció i l'obra de Keats tenen en Manent, atesa la insistència amb què s'hi dedicà en la joventut (*Sonets i odes*), en la maduresa (*Poesia anglesa i nord-americana*) i en la vellesa (*Poemes de John Keats*).

1. J. GUILLAMON, «Manent revisarà la seva obra poètica», *Avui*, 23-V-1985, p. 23.

2. *Ibidem* nota 1.

L'objecte d'anàlisi és només una de les cares del políedre que metafòricament imaginava al primer paràgraf, la traducció, relacionada amb la base que tot ho amara, la poesia. L'estudi es concreta afegint restriccions a la intersecció entre traducció i poesia: de tota la que Manent va traduir s'ha seleccionat la de John Keats i, encara més concretament, la que transvasà al català almenys en dues ocasions. Així, el corpus objecte d'estudi se circumscriu a disset poemes.³ Però, quins són? El llibre de 1919 en comprèn vint-i-dos, dels quals el 1955 se'n repeteixen sis (i n'hi ha uns altres sis de nous, en total dotze). L'any 1985 inclou un total de trenta-quatre poemes, disset dels quals ja havien aparegut el 1919. Doncs bé, els poemes que prendrem com a corpus són aquests disset perquè són els que tenen dues versions separades per un període de temps més llarg: l'una el 1919 i l'altra el 1955/1985. Val a dir que quan hi ha tres versions d'un mateix poema, la de 1955 sempre és diferent de la de 1919. Ara bé, entre 1955 i 1985 les diferències són molt menors, de manera que pràcticament es pot dir que els textos de 1955 són iguals que els de 1985. És per aquest motiu que comparem les versions de 1919 amb les de 1955/1985.

Aquest corpus presenta l'avantatge de ser sencer, no fragmentari; per tant, les observacions que se'n faci seran prou completes per a poder-les generalitzar a la totalitat dels textos, i la visió final serà de conjunt, completa.

El principal objectiu plantejat és analitzar les versions comparativament amb la finalitat de consignar-hi les diferències i de confirmar que en cada cas les solucions donades responen a propòsits i models diversos segons el grau de maduresa del traductor i del punt exacte del moment històric en què es trobava. Mantenint aquest objectiu en l'horitzó, el treball s'ha bastit amb el desenvolupament de tres fases, les dues primeres més lligades a la llengua i als elements microtextuals i la tercera referent a la traducció en si. En la primera, doncs, s'ha reconegut la llengua literària, de manera que se n'ha fet una descripció general per als textos de Keats i una anàlisi exhaustiva per als de Manent. D'acord amb això, s'han identificat i classificat les solucions interessants del traductor pel que fa a ortografia, lèxic i gramàtica. En la segona, atès que es tracta de textos literaris, s'ha analitzat comparativament el trasllat de les formes textuals relacionades amb el gènere de cada composició (oda, sonet, balada, fragment), tenint en compte les formes disponibles en la cultura literària receptora. Per tant, s'han

3. Els disset poemes estudiats són: «'Keen fitful gusts are whispering here and there'» (KF), «'After dark vapour have oppressed our plains'» (AD), «On seeing the Elgin Marbles» (OSEM), «On the Sea» (OS), «To the Nile» (TNile), «On visiting the Tomb of Burns» (OV), «'If by dull rhymes our English must be chain'd'» (IB), «'Bright Star, would I were steadfast as thou art'» (BS), «'I stood tip-toe upon a little hill'» (ISTT), «Endymion: a poetic romance» (E), «Hyperion» (H), «La Belle Dame sans Merci» (BDSM), «Meg Merrilies» (MM), «On a Grecian Urn» (OGU), «On Melancholy» (OM), «To a Nightingale» (TN) i «To Autumn» (TA).

identificat i classificat les solucions de Manent pel que fa a metre, rima i estrofisme. I en la tercera fase s'han estudiat les versions manentianes respecte al text original i s'ha descrit la tipologia textual representada pels textos traduïts i el mètode de traducció aplicat en cada cas. En aquesta línia, s'ha analitzat el trasllat dels elements semàntics des del punt de vista de l'equivalència, el dels elements lèxics des del punt de vista de l'adequació, el dels elements gramaticals des del punt de vista de la correcció, i el dels elements estilístics des del punt de vista de la correspondència.

Amb aquestes dades i observacions s'ha intentat caracteritzar la norma de traducció de Manent en cadascun dels dos moments històrics. Les observacions lingüístiques i textuais s'han reforçat amb observacions històriques (de contextualització de cada traducció) que podien ajudar a justificar-les. Per a tot plegat, s'ha seguit una metodologia descriptiva i crítica, amb recurs als instruments disponibles de descripció de la llengua, de descripció formal de la poesia i d'anàlisi crítica de traduccions, complementada amb la metodologia històrica que serveix per a la contextualització.

Que la traducció ocupa un lloc important en l'obra de Marià Manent no ha passat desapercebut als ulls d'estudiosos com Jordi Marrugat, Montserrat Roser i Maria Luisa Pascual. Doncs bé, el present article s'afegeix modestament a aquesta línia d'investigació amb la pretensió de confirmar, amb les dades extretes de l'anàlisi de les traduccions, allò que ja s'apunta d'una manera general en els estudis disponibles. Alhora, l'ampliació del saber específic sobre la manera de traduir de Manent pot aportar informació als estudis de llengua, traducció i cultura en llengua catalana en el període temporal que va dels anys vint als vuitanta del segle xx.

L'estat de la qüestió

Atès que l'objecte central de la recerca són unes traduccions de Marià Manent concretes, vaig creure oportú ocupar-me en primer lloc, d'una banda, de situar en el context de la literatura catalana del segle xx tant Marià Manent com la traducció i, de l'altra, d'esbrinar què s'havia dit d'ell en general com a home de lletres, però també com a traductor. Per tot això, calia escrutar la bibliografia. Un cop llegida, una de les primeres constatacions a fer és que, malgrat que avui no és tan conegut com altres escriptors de la seva generació, Marià Manent és un nom incontestable de la literatura catalana del segle xx. Ho demostra en primer lloc el fet que hagi entrat als llibres d'història de la nostra literatura, i en segon lloc, la quantitat d'autors de primera línia —poetes, escriptors, crítics, artistes, pintors...—, contemporanis seus i posteriors, que han escrit

sobre ell, l'han estudiat i l'han homenatjat. Això, a més de tenir valor intrínsec, també dóna rellevància al present article, car aquest, en la mesura en què se centra en aquesta figura destacada de la literatura catalana, pren automàticament importància i ve a sumar-se al coneixement que fins ara es tenia de Marià Manent i dels contextos històric i traductològic que envolten la seva obra.

Relacionada amb la primera constatació, n'hi ha una segona. Marià Manent no només ha suscitat desenes d'articles publicats separadament en diferents mitjans, sinó que a més la seva obra ha generat prou consens perquè hagin aparegut fins a quatre aplecs d'escrits d'homenatge: un número de la revista *Delta* (1979), el número 120 de *L'Avenç* (1988), un quadern de les Publicacions de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona (1989), el volum *Centenari Marià Manent (1898-1998)* publicat per la Institució de les Lletres Catalanes (1998) i el número 37 de *Reduccions. Revista de poesia* (1998). Pel que fa a monografies sobre ell, a més de la biografia escrita pel seu fill⁴ i de la bibliografia de Batalla i Ferrando,⁵ que avui caldria actualitzar amb les últimes publicacions, la majoria citades per Jordi Marrugat a *Marià Manent i la traducció*, es compten fins a quatre treballs d'índole acadèmica: el de Roser⁶ sobre el seu llegat anglès (1998), el de Pascual Garrido⁷ que estudia l'antologia en castellà per a Janés (2001, tesi doctoral inèdita consultable en el repositori de la seva universitat), el de Manent en el context de l'Europa d'entreguerres, de Marrugat⁸ (2004, tesi doctoral inèdita), i el de Marrugat⁹ que el vincula amb la traducció (2009). També cal esmentar que s'ha publicat força informació en forma d'article especialitzat i que té a veure directament amb el Manent traductor (de Bofill i Ferro,¹⁰ Crespo,¹¹ Güell,¹² Terry¹³ i Pascual).¹⁴

4. A. MANENT, 1995: *Marià Manent. Biografia íntima i literària*, Barcelona: Planeta.

5. M. BATALLA I FERRANDO, 1993: *Bibliografia de Marià Manent*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

6. M. ROSER PUIG, 1998: *El llegat anglès de Marià Manent*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

7. M. L. PASCUAL GARRIDO, 2001: *Un hito en la poesía inglesa traducida en antologías: estudio descriptivo de La poesía inglesa de Marià Manent*, Còrdova: Universitat de Còrdova.

8. J. MARRUGAT, 2004: *L'obra de Marià Manent i l'Europa d'entreguerres*, tesi doctoral inèdita.

9. J. MARRUGAT, 2009: *Marià Manent i la traducció*, Lleida: Punctum & Trilcat.

10. J. BOFILL I FERRO, 1959: «Algunes consideracions a la poesia de Marià Manent», 1937, dins *Vint-i-cinc anys de crítica*, Barcelona: Selecta, p. 93-97; J. BOFILL I FERRO, «Versions de l'anglès de Marià Manent», *Revista de Catalunya*, núm. 90, setembre 1938, dins *Vint-i-cinc anys de crítica*, Barcelona: Selecta, 1959, p. 101-105; J. BOFILL I FERRO, 1986: «El nou esteticisme: Marià Manent», dins: *Poetes catalans moderns*, Barcelona: Columna, p. 185-199.

11. A. CRESPO, «Marià Manent, traductor», *L'Avenç*, núm. 120, novembre 1988, p. 36-37.

12. L. GÜELL, «La fecunda labor de Marià Manent como traductor», *La Vanguardia*, 6 desembre 1988, p. 53-54, més tard també publicat a L. GÜELL, «Entrevista amb Marià Manent», *Quaderns de Traducció i Interpretació*, núm. 10, 1988, p. 117-130.

13. A. TERRY, «Marià Manent i la tasca del poeta-traductor», *Revista de Catalunya*, núm. 40, abril 1990, p. 117-129.

14. M. L. PASCUAL GARRIDO, 1999: «Reflexiones acerca de la labor de traducción de poesía inglesa de

El tercer fet constatable és que en llegir la bibliografia apareixen nou idees bàsiques que ajuden a entendre l'obra de Manent. Són nou característiques que m'ha calgut tenir ben presents a l'hora de relacionar el que ja se sabia amb el que és nou, el tema amb el rema, el que se suposa i s'intueix amb el que he comprovat elaborant l'article. Aquestes nou característiques són les següents.

Primera. Manent va créixer físicament i intel·lectual en el marc del Noucentisme, la ideologia del qual és el seu punt de referència i constitueix la seva base com a persona i com a escriptor.

Segona. Malgrat aquesta influència constant i profunda, Manent evolucionarà cap al postsimbolisme i el concepte de poesia pura. De fet, si es vol buscar Manent a la *Història de la literatura catalana*, cal fer-ho al capítol dedicat a la poesia postsimbolista.¹⁵ Altres corrents poètics internacionals que tenen pes en Manent i que no es poden obviar són l'orientalisme i l'imatgisme, a més de la literatura espiritual i la poesia anglesa i francesa, de la romàntica a la contemporània.

Tercera. A la seva condició de poeta, traductor, assagista i memorialista cal afegir la de poeta-traductor, tot junt, ja que a més de ser poeta per un costat i traductor per l'altre, quan fa de traductor alhora fa de poeta. Bofill i Ferro¹⁶ (1938), Palau i Fabre¹⁷ (1948), Gimferrer¹⁸ (1978), Crespo¹⁹ (1988), Desclot²⁰ (1988) i Garcés²¹ (2013) coincideixen a observar que per Manent la traducció, a més d'acostar la veu d'altres poetes i la tradició d'altres cultures, és, sobretot, una forma de creació. I així ho he pogut verificar també jo en analitzar els textos de 1919 i 1955/1985, concretament en analitzar la llengua literària (ortografia, lèxic, gramàtica), la versificació i, sobretot, les solucions de traducció, on es constata el grau de creativitat del poeta-traductor, sempre, és clar, dins dels marges que permet la imprescindible fidelitat al contingut del text original.

Marià Manent», dins *Anovar/Anosar. Estudios de Traducción e Interpretación*, vol. 3, Vigo: Servicio de Publicaciones da Universidade de Vigo, p. 169-178.

15. E. BOU, «La poesia postsimbolista (1915-1936)», dins M. DE RIQUER, A. COMAS, J. MOLAS (dir.), 1987: *Història de la literatura catalana*, Barcelona: Ariel, volum IX, p. 213-270.

16. Vegeu el segon apunt de la nota 10.

17. J. PALAU I FABRE, 1948: «L'obra de Marià Manent, tocada pel silenci», *Ariel*, núm. 20, p. 19-20.

18. P. GIMFERRER, 1978: pròleg a M. MANENT, *Antologia poètica*, Barcelona: Proa, p. 7-13.

19. A. CRESPO, «Marià Manent, traductor», *L'Avenc*, núm. 120, novembre 1988, p. 36-37.

20. M. DESCLOT, «Marià Manent, poeta de la traducció», *Reduccions. Revista de poesia*, núm. 37, març 1988, p. 38-44.

21. T. GARCÉS, 2013: *Obra Completa*. Barcelona: Galàxia Gutenberg.

Quarta. Vinculada amb l'anterior característica hi ha la versatilitat de Manent en el conreu dels gèneres literaris: poesia, assaig, prosa (memorialisme) i traducció, amb el benentès que la condició de poeta amara la resta d'àmbits.

Cinquena. Bona part de la poesia pròpia de Manent, així com bona part dels autors i dels poemes que selecciona per traduir, estan «tocats pel silenci», com diria Palau i Fabre²² (1948): busquen l'essencialització, la insinuació, la salvació de l'instant, la condensació del sentit, el caràcter purificador, la identificació amb les coses i els éssers, l'eliminació del jo... És a dir, cerquen tot allò que John Keats va anomenar «capacitat negativa» i que Keats va definir com la capacitat que té l'home «d'existir entre incerteses, misteris, dubtes, sense la irritant persecució del fet i la raó».²³ Així, quan un lector reconeix el valor de l'essencialitat en Manent –per cert, un valor també present en la ideologia noucentista– i ha sentit a parlar de la capacitat negativa de Keats, de seguida s'alegra de notar una primera sintonia entre el català i l'anglès.

Sisena. Tal com indiquen principalment Roser²⁴ (1998) i Marrugat²⁵ (2006), Manent va sentir una gran inclinació pel Romanticisme anglès.

Setena. Manent va mantenir ja des de ben jove molts contactes amb l'estranger, bàsicament amb el món anglosaxó, la qual cosa el va influir i li va permetre estar al dia dels corrents, els autors i les novetats editorials d'aquella literatura, entre altres coses.²⁶ En llegir traduccions i obra crítica de Manent aquesta familiaritat s'ha fet ben notòria.

Vuitena. La preocupació per la forma, herència de l'ideari noucentista, és una constant en la seva obra, si bé en unes èpoques és més acusada que en altres. Novament, i tal com veurem més endavant, el que havien apuntat certs autors (Susanna,²⁷ Vergés²⁸ i Pascual,²⁹ per citar-ne alguns) ha quedat confirmat en les conclusions del present article.

22. *Ibidem* nota 17.

23. Trobareu aquesta definició en una carta que va escriure Keats el 1817 i que recull A. SANDERS a *The Short Oxford History of English Literature*, Oxford: Clarendon, 1994, p. 385.

24. *Ibidem* nota 6.

25. J. MARRUGAT, «L'herència romàntica de Marià Manent», *Els Marges*, núm. 78, hivern 2006, p. 81-106.

26. Vegeu M. ROSER PUIG, «Els contactes amb l'estranger i el seu ressò en l'obra de Marià Manent», *Revista de Catalunya*, núm. 104, febrer 1996, p. 87-98.

27. A. SUSANNA, «Homenatge a Marià Manent», *Delta. Revista de literatura*, núm. 4, 1979, p. 11-19.

28. G. VERGÉS, «Permanent Manent», *Revista de Catalunya*, núm. 23, octubre 1988, p. 146-154.

29. *Ibidem* nota 7.

I novena. Les primeres traduccions de Manent són un banc lingüístic de proves que va ajudar a formar la nova llengua literària, i un reflex de la seva naturalesa encara inestable pels volts del 1919. Alhora, l'anostrament de poesia –i de prosa– estrangera és un intent reeixit d'enriquiment cultural, de recuperació del temps perdut en el context del primer quart del segle XX i d'equiparació de la pròpia cultura amb les altres cultures d'Europa. Aquesta pràctica no és exclusiva de Manent, sinó que respon a una estratègia general de les primeres dècades del segle segons la qual els traductors i els escriptors es van esforçar a «proporcionar una base de coneixement que faria possible que la poesia catalana es pogués moure a la mateixa alçada que les altres literatures europees, i enriquir d'aquesta manera el món literari».³⁰

Notícia biogràfica

De la mateixa manera que un estat de la qüestió és imprescindible en qualsevol treball d'investigació, si aquest versa sobre un personatge o si el personatge hi té un paper molt destacat, com és el cas, la seva biografia resulta igualment indispensable. Conèixer la persona és, en certa manera, una extensió de l'estat de la qüestió, una informació imprescindible per emmarcar la recerca i per dotar el lector de totes les dades necessàries per situar-lo i entendre'l sense que hagi de recórrer a fonts externes.

En la vida de qualsevol persona influeix indefectiblement l'entorn del moment històric que viu, però després el caràcter més o menys marcat de cada individu serà el que li imprimirà la personalitat definitiva. Dit amb altres paraules, el context ajuda, però no determina. Així, llegint la biografia de Manent un s'adona que si el Noucentisme i el projecte cultural endegat per la Mancomunitat de Catalunya podien privilegiar un acostament als autors estrangers, va ser la inclinació natural de Manent pels romàntics i especialment pels romàntics anglesos allò que el va convertir en un incondicional d'aquests poetes. De la mateixa manera, si bé les circumstàncies polítiques i econòmiques el van dur a traduir per encàrrec per guanyar-se la vida, en realitat per a ell la feina de traductor no era una feina, sinó una font de plaer, una manera de divertir-se, d'aprendre, de conèixer, una manera de viure més que un *modus vivendi*, una manera d'entendre, un art, una forma de creació. La traducció per a Manent no és una activitat ocasional, sinó una passió que es perllongà i mantingué tota la vida.

30. M. ROSER PUIG, 1998: *El llegat anglès de Marià Manent*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 49.

Amb l'esbós del perfil biogràfic de Manent també s'observa que la seva fou una vida culturalment molt rica. Tret de les hores que treballà en un parell d'entitats bancàries, la resta del temps el consagrà al conreu de les lletres –polifacèticament a la poesia, la crítica literària, el memorialisme i la traducció–, al conreu de l'esperit –usat aquest terme en les seves dues accepcions, religiosa i intel·lectual– amb la lectura de llibres i autors comptats per dotzenes i al conreu de les amistats –catalanes, espanyoles i estrangeres.

Tant l'estat de la qüestió com la notícia biogràfica de Manent proporcionen un marc general que m'ha calgut tenir present abans d'iniciar la recerca pròpiament dita, ja que ajuden a entendre, entre altres coses, per què *Sonets i odes* és una prova-tura de primera joventut, per què la llengua que s'hi usa i les solucions de traducció i versificació són vacil·lants, per què hi ha una preocupació tan gran per la forma; i per què, en canvi, *Poesia anglesa i nord-americana* i *Poemes de John Keats* es consideren versions de maduresa, per què l'edició de 1985 és bilingüe, per què les formes hi són, però més relaxades, i per què la creativitat hi aflora d'una manera més accentuada i amb una major llibertat interpretativa.

L'interès per Keats

Un cop vist el context i conegut l'actor principal, calia presentar John Keats. No he cregut necessari biografiar Keats amb tant de detall com Manent, ja que aquí Keats no deixa de ser un personatge secundari. El que sí que he fet és estudiar minuciosament la relació entre ells dos. Això m'ha permès d'observar que, més enllà de l'oportunitat del moment en què López-Picó i Xènius volen acostar els anglesos a Manent,³¹ és ell sol i per pròpia iniciativa qui s'hi acostava i s'hi manté a prop. Lle-

31. Cap al 1917, Josep Maria López-Picó l'esperonà expressament a llegir i traduir John Keats, tal com explica Manent en una entrevista que li va fer Julià Guillamon arran del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (vegeu nota 1): «Quan vaig tenir la idea de traduir l'anglès per primera vegada era bastant gran. M'hi va inclinar el poeta López Picó, que en aquell moment havia començat una col·lecció que es titulava *Lírics mundials*, dins les edicions de «La Revista». Va ser ell qui em va aconsellar de traduir el poeta romàntic John Keats i ell mateix va aconseguir que el llibre dugués un pròleg d'Eugeni d'Ors, que aleshores era, com sabeu, el màxim prestigi oficial de la cultura catalana. Va ser tota una gesta poder comptar amb un prefaci d'aquell personatge».

Els camins de Manent i dels anglesos, concretament Keats, es creuaren una vegada més l'octubre de 1919, quan Eugeni d'Ors un dia es trobà Manent al passeig de Gràcia de Barcelona i, considerant i elogiant les habilitats del jove aprenent de poeta i traductor, li aconsellà que escrivís per al teatre o traduís «alguna comèdia anglesa d'autors postisabelins» (M. MANENT, *Rellegint*, Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 20). Anecdòticament, també li recomanà que festegés perquè per escriure bona poesia calia viure amb intensitat, segons Xènius.

gint tota l'obra crítica³² i prenent nota de totes les vegades que Manent cita Keats,³³ he pogut constatar que el va tenir en ment tota la vida. Manent s'identificava amb la seva manera d'entendre i de fer poesia, i compartia l'esmentada noció de «capacitat negativa» dels poetes. Per això, el determini de 1955/1985 de donar una segona versió dels poemes no s'ha de titllar de mera revisió o actualització del 1919, ni com un retorn als seus primers passos com a traductor, sinó com una progressió natural d'aquell que quan coneix un poeta de jove s'aventura a traduir-lo en una «provatura» personal i lingüística, però que en seguir-lo treballant hi sintonitza tant que acabarà volent tornar a traduir-lo aportant una versió completament renovada. Penso, doncs, que la relació Manent-Keats no és un punt d'origen al qual es retorna després de tancar el cercle de la vida, sinó dues línies que tenen un punt de partença en comú i que van avançant en paral·lel.

L'anàlisi comparativa dels textos

Arribem ja a l'epígraf que constitueix el centre i l'objectiu de l'article. En aquest apartat es tracta de localitzar exemples en el corpus que provin les presumibles diferències entre les dues versions dels poemes. L'observació s'ha de fer a tres nivells: quant a la llengua literària, quant a la versificació i quant a les solucions de traducció, ja que són els tres aspectes principals que concorren en la diferenciació dels poemes de Manent-Keats: s'ha de mirar la llengua per raons de canvis històrics en la normativa i l'ús del català, la versificació per motius intrínsecs a la poesia i les solucions de traducció perquè aquest treball s'emmarca en els estudis descriptius de les traduccions. L'objectiu, el repeteixo, és posar sobre el paper una llista d'exemples classificats per fenòmens per corroborar la hipòtesi inicial, demostrar-la amb dades i justificar el *modus operandi* de Manent d'acord amb la seva ideologia i el seu context. Sumàriament, el que he observat és el que exposo a continuació.

32. M. MANENT, 1934: *Notes sobre literatura estrangera*, Barcelona: Publicacions de *La Revista*; M. MANENT, *Poesia, llenguatge, forma: dotze poetes catalans i altres notes crítiques*, Barcelona: Edicions 62, 1973; M. MANENT, 1987: *Libres d'ara i d'antany*, Barcelona: Edicions 62, 1982; M. MANENT, *Rellegint*, Barcelona: Edicions 62; M. MANENT, 1999: *Crítica, personatges, confidències: articles inèdits i dispersos*, Barcelona: Columna.

33. Vegeu-ne la llista completa, amb referències i comentaris, a l'epígraf «4.1 L'aproximació crítica» (p. 67-76) de la tesi doctoral *Marià Manent, traductor de John Keats. Anàlisi comparada de les versions de 1919 (Sonets i odes) i 1955/1985 (Poemes de John Keats)*, llegida el 2016 a la Universitat Pompeu Fabra, consultable en línia a <https://repositori.upf.edu/handle/10230/27355>.

Ortografia. El 1919 hi ha una sèrie d'exemples amb una ortografiació que ja era incorrecta segons el que marcava el *Diccionari Ortogràfic* de 1917, la principal obra de referència en la matèria en aquell moment. També hi ha un altre grup de casos en què l'ortografia avui es consideraria incorrecta, però no aleshores, ja que la normativa encara contemplava vacil·lacions i ambivalències. Tot el conjunt es corregeix el 1955/1985 quan, aleshores sí, la norma ja no dóna peu a interpretacions.

Algunes de les grafies incorrectes en el moment de l'aparició de *Sonets i odes* (1919) són (en endavant, després de cada exemple s'indica entre parèntesis el títol del poema d'on s'ha extret, en forma de sigla; per la correspondència entre la sigla i el títol complet del poema, vegeu la nota 3):

El substantiu *desconort* sense *h* (TN). Hac innecessària al substantiu *benhaurança* (E). Errors a l'hora de representar gràficament el so de la essa sorda: *molça* (BDSM), *corcer* (BDSM), *asolellats* (E), *ars* (TN) i *disoldre'm* (TN). Errors a l'hora de representar gràficament el so de la essa sonora: *endinzat* (E) i *enfonza* (E i H). Vacil·lació en l'ús de la vocal *o* en posició àtona: *suspirava* (ISTT), *suspirar* (ISTT) i *puncems* (TA). Vacil·lació en l'ús de les vocals *e* i *a* en posició àtona: *orga* com a instrument musical (H), *endavino* (TN), *selvatge* (OGU, BDSM i ISTT), *Midas* (IB), *recó* (ISTT) i *llevors* com a substantiu (MM). Grafia vacil·lant de les consonants finals *b*, *d*, *g/p*, *t*, *c*: *ajud* (E) i *senectud* (OGU). Ús innecessari del guionet en adjectius o substantius formats per composició: *coll-tortes* (OM) i *arc-de-Sant-Martí* (OM). Consonants doblades inadecuadament o que no es doblen quan cal: *nonnat* (E), *parentel·la* (MM) i *estel·lada* (ISTT). Usos gràfics castellanitzants: *trèbol* (E), *s'extenia* (E) i *melancolia* (H). Grafies incorrectes en els noms propis d'origen estranger: *Ruth* (TN), *Lycides*, el 1919, però *Licidas* el 1985 –la *Gran Enciclopèdia Catalana* escriu *Licidas* amb *i* grega i *a* en l'entrada *John Milton*– (KF), *Hecat*, el 1919, però *Hècate*, el 1985 (OS), *Syrinx* el 1919 però *Siringa* el 1985 (ISTT i E), *Driada* el 1919 però *Dríade* el 1985 (TN) i *Bac-cus* el 1919 però *Bacus* el 1985 (TN). Un plural mal construït: *alers* (MM). Confusió amb el so de la *ca*, representat per *q* en lloc de *c*: *liquor* (E). Locucions en forma aglutinada: *adintre* (BDSM i H), *alloure* (IB) i *enlloc de* (MM). Ortografia corresponent a la pronúncia, dialectal o no: *mervelles* (E), *malinconia* (E), *sorpendre* (E) i *bauma* que, segons el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, correspon a la pronúncia més estesa de *balma* (BDSM i OS). Apostrofació innecessària de l'adjectiu àton *ta*: *t'ombra* (OM).

Tot i que, com s'ha dit, totes aquestes grafies no eren reconegudes en les obres de Fabra publicades fins aleshores, algunes sí que les recull el *Diccionari català-valencià-balear*, sovint com a variants formals o dialectals, és a dir, es tracta de formes habituals. Són les següents, que aquí s'anoten en la forma no flexiva, és a dir, masculina singular per als substantius i infinitiva per als verbs: *desconort*, *molça*, *ars*, *disoldre*, *endinzar*, *enfonzar*, *suspirar*, *orga*, *selvatge*, *parentel·la*, *trèbol*, *bauma*, *embaumar*, *aler*, *liquor*, *malinconia* i *sorpendre*.

El 1919 es percep també un ús de les majúscules més recurrent, procedent de la tradició simbolista de marcar amb caixa alta l'èmfasi i les personificacions, i procedent també d'un calc de l'ús de les majúscules propi de la llengua anglesa i, en general, de les llengües germàniques. Aquesta tendència s'atenua el 1955/1985 quan Manent ja només conserva les de personificació, sovint identificables amb els grans elements de la natura, el cosmos i els sentiments humans, com veiem en els dos exemples que segueixen (en endavant, quan hi hagi tres columnes la primera correspon a la versió de 1919, la segona a la de 1955 i la tercera a la de 1985):

Thou wast not born for death, immortal <u>Bird</u> ! (TN)	Per la mort no nasqueres, o l' <u>Ocell</u> immortal!	Per a la mort, <u>ocell</u> immortal, no vas néixer.
--	--	---

she would stare full hard against the <u>moon</u> . (MM)	s'esguardava dreta, la <u>lluna</u> fit a fit.	ben quieta, es mirava la <u>Lluna</u> fit a fit.
---	---	---

Aquests resultats extrets de l'anàlisi dels exemples són vàlids però insuficients si no es posen en relació amb el context. Aquest ens fa adonar de l'extremada voluntat de precisió de Manent en l'ortografia, fins i tot el 1919. S'ha de tenir en compte que tant les *Normes ortogràfiques* (1913) com el *Diccionari ortogràfic* (1917), tot i que van representar un gran avenç per a la nostra llengua, i amb força més consens que els intents anteriors, encara no eren completament unívocs en les solucions proposades. A més, el *DOrt* devia aparèixer molt pocs mesos abans que Manent enllestís la traducció, de manera que el traductor no devia disposar de gaire marge per emprendre una revisió a fons. La voluntat formal, però, hi és, i es veu per exemple en l'ús del circumflex,³⁴ completament facultatiu i més aviat tradicional,³⁵ però que Manent domina i es fa seu

34. L'ús del circumflex és un aspecte ortogràfic que com a tal tracto en aquest apartat, però que com de seguida es veurà té repercussions claríssimes en la versificació.

35. V. DE MELCHOR, «L'ortoèpia tradicional i la pronunciació de les <ɾ> finals», *Els Marges*, núm. 58, setembre 1997, p. 100-107.

per escandir la mètrica dels versos en representar, per mitjà d'aquest recurs gràfic, elisions, sinalefes i hiatus a conveniència, tal com veiem en els exemples següents:

«i he de fê encara molt camí insegû» (KF, v. 4): *fê* porta accent per marcar que la *erra* no sona i que per tant fa elisió amb la *e* d'*encara* de manera que es guanya una síl·laba, és a dir, n'hi ha una menys (raó mètrica); i *insegû*, paraula que clou el quart i últim vers de la primera estrofa, porta accent perquè rimi amb *nu* que és l'últim mot del segon vers (raó de rima).»

«com el ruixim d'istiu amb els rosês» (AD, v. 8): *rosês*, paraula que finalitza el quart i últim vers de la segona estrofa, porta accent perquè rimi amb *mes*, l'últim mot del primer vers (raó de rima; en aquest cas la mètrica no s'hi veu implicada).»

«Temps destructor, –amb una mar sonora» (OSEM, v. 13): aquí es dóna el cas contrari, és a dir, escriu *destructor* amb *erra* no només perquè és així com marca l'ortografia, sinó per recordar que cal fer l'hiatus (afavorit a més per la coma i el guió) amb la següent paraula de manera que a l'hora de comptar les síl·labes n'hi hagi una més, deu.»

Lèxic. Els punts que he tingut en compte són: arcaïsmes, registre, dialectalismes, neologismes, vulgarismes i manlleus, segons les varietats diacrònica, diafàsica, diatòpica i diastràtica. Aquí he observat que tots aquests paràmetres tenen una presència molt més accentuada en la primera versió. Novament, en aquest punt els exemples s'han d'inserir en el context per veure que Manent no feia altra cosa que seguir les consignes –no necessàriament escrites en forma de prescripció però sí expressades per autoritats com Fabra i Carner– d'usar lèxic que entronqués amb el passat medieval de la nostra llengua (arcaïsmes), lèxic que hagués perviscut en parts perifèriques del domini lingüístic (dialectalismes) i lèxic nou (neologismes) per enriquir la llengua a partir dels mecanismes propis del català, tot aprofitant el moment de mal·leabilitat de l'idioma i les possibilitats que la traducció oferia com a banc de proves.

Per no allargar-me en excés, a continuació copio només dos exemples d'arcaïsmes (*orfa* com a forma femenina d'*orfe* que es dona en textos del segle xv i de la post-Renaixença però que Fabra ja no accepta el 1917; i *ouen*, la forma antiga del verb *oir*), dos de dialectalismes (*cercar* i *rou*, dues paraules que fora dels cenacles literaris és quasi desapareguda del català continental la primera i pròpia del mallorquí la sego-

na, segons Joan Coromines) i dos de neologismes (*mossegament* i *conjunrança*, completament substituïbles per les formes acceptades i disponibles *mossec* o *mossegada* i *conjur*, *conjuració* o *conjurament*) del 1919 que en la segona versió s'actualitzen.

Unsceptred (H)	<u>orfa</u> de ceptre	no pas amb ceptre
Here, where men sit and hear each other groan (TN)	d'allà on els homes <u>s'ouen</u> gemegar	l'enuig d'on els homes l'un a l'altre <u>se senten</u> gemegar
Let us find out, if we must be constrain'd (IB)	hem de <u>cercar</u> , talment se'ns obligava	maldem, si així ens obliguen, per trobar unes sandàlies
Gives it a <u>touch</u> ethereal-a new birth (E)	que hi dugui rou de cel i nova vida	li doni un toc eteri, un néixer nou
First touch'd; what amorous, and fondling nips / They gave each other's cheeks; with all their sighs (ISTT)	son llavi el bes més primerenc i amb quin / mossegament orat es turmentava	la primera / vegada que es fonien els seus llavis; el dolç / <u>mossec</u> al rostre; tots els seus sospirs
And giving out a shout most heaven rending, / Conjure thee to receive our humble paeon (E)	que hi dugui rou de cel i cos s'atança / i ara et preguem, amb mots de conjunrança	li doni un toc eteri, un néixer cel esquinça / et demanem lque acullis el nostre himne

Gramàtica. El que he conclòs per a l'ortografia i el lèxic és igualment aplicable a la gramàtica, amb la circumstància afegida que l'obra normativa de referència en aquest aspecte, la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra, és la més tardana, no va arribar fins al 1918. A més, hi ha l'agreujant que la gramàtica havia estat històricament la part de la llengua menys estudiada i, per tant, més desconeguda. Això no obstant, la versió de Manent de 1919 és molt reeixida i pràcticament no conté errors que la gramàtica d'aleshores ja condemnés. Més aviat el que passa és que, com en el cas de l'ortografia i el lèxic, hi ha usos arcaïtzants que imiten la tradició medieval i una tendència a preferir també en gramàtica una llengua més literària, més marcada i artificial.

Versificació. Abans de començar a analitzar la versificació en les dues versions manentianes considero necessari aportar una breu pinzellada dels principis de la prosòdia anglesa i de la versificació en John Keats per situar el lector català en el context de la poesia anglesa. D'una manera molt ràpida i a partir de la bibliografia, es pot afirmar que el sistema mètric més utilitzat des de Chaucer (s. XIV) fins a l'actualitat és l'accentual-sil·làbic, i que el vers més popular és el pentàmetre iàmbic. John Keats no va escapar a escriure'n molts, de pentàmetres iàmbics, però va explorar moltes altres formes de ritmes, metres i estrofes. De fet, com que sempre se sentia insatisfet, sempre buscava noves formes. Disposar d'aquest coneixement, encara que sigui mínim, sobre la versificació de Keats i, en general, sobre la versificació anglesa, permet entendre millor els poemes originals malgrat que aquest no sigui un objectiu prioritari de l'article. És així com, ara sí, puc començar a estudiar la versificació de Manent.

Respecte a l'estrofisme, dues qüestions. Primera, quan hi ha una forma estròfica clarament establerta en les dues tradicions literàries, com el sonet o la balada, aquesta es respecta sempre, i els poemes que tenen aquesta forma es tradueixen en la seva totalitat. Això no obstant, la forma dels sonets és més recognoscible a la primera versió, ja que en deixar una línia en blanc entre estrofes es copsa més ràpidament el tipus de poema de què es tracta. Per tant, el que fa Marià Manent és subratllar (el 1919) o difuminar (el 1955/1985) la forma de sonet segons el moment històric, la qual cosa s'associa també a l'abandó de la rima en la majoria de casos. En l'edició consultada del text original,³⁶ els sonets són escrits sense separació entre estrofes.

I segona, quan no hi ha forma estròfica fixa establerta, com en les odes –que tradueix íntegrament–, el que fa Marià Manent el 1919 és repartir els versos de manera desigual a les estrofes. En canvi, el 1955/1985 procura equilibrar el nombre de versos per estrofa. En el cas dels fragments, Manent opta per traduir els versos que vol, ja que no li interessa fer una antologia perquè el lector descobreixi el més representatiu o conegut de cada autor anglosaxó, sinó traduir el que ell, el poeta-traductor, decideix per afinitat i gust personal. Una diferència important que he constatat és que, així com la versió de 1919 acostumava a augmentar el nombre de versos de l'original en les odes i els fragments de poemes llargs, la versió de 1955/1985 ho evita totalment.

Respecte de la restricció de la mètrica, es manté intacta amb el pas del temps, és a dir, Marià Manent busca una mètrica regular tant el 1919 com el 1955/1985. Això

36. J. Keats, 2009: *Bright Star. The complete poems & selected letters of John Keats*. Londres: Vintage.

sí, en la segona versió, sempre que necessita ampliar la llargada del vers per traslladar el contingut del poema ho fa sense recança, i d'aquesta manera aconsegueix respectar el nombre de versos de l'original.

I respecte de la rima, la norma inicial d'imposar-la a tots els poemes i que sigui consonant es perd en gran mesura o s'atenua en la segona versió. De fet, dels disset poemes, en la segona versió només queda rima en quatre. En general, doncs, es pot concloure que l'abandó d'una restricció tan exigent com la rima consonant permet de prioritzar altres aspectes que en la segona versió sembla que interessin més, com són el respecte a les formes de vers existents, ben escandides, la contenció de l'extensió i la regularitat estròfica que ja era en el text original, sobretot en les odes.

Solucions de traducció. L'anàlisi de la traducció posa l'accent en els resultats més que no pas en el procés. S'han diferenciat els elements semàntics, lèxics, gramaticals i estilístics (d'acord amb la classificació de Katharina Reiss)³⁷ als quals un traductor s'ha d'enfrontar per traslladar un text d'una llengua a una altra. L'objectiu és trobar exemples que permetin establir un patró de conducta en el procediment del Marià Manent traductor l'any 1919 i del Marià Manent traductor l'any 1955/1985. Així he pogut arribar a conclusions interessants que a continuació citaré i exemplificaré breument.

Semànticament, el 1919 hi ha pèrdues d'informació —encara que aquesta no sigui essencial— a causa de la forta constricció que suposa la rima i la mètrica. En canvi, el 1955/1985 la versió és més exacta de sentit, més completa.

She took me to her elfin grot,	I dins sa bauma de misteri /	Cap a sa balma d'elfs em
/ And there she wept, and	feia un sospir enfront de mi. /	duia: / com sospirava allí,
sigh'd full sore, / And there I	Sos ulls selvatges li cloïa, /	quins plors! / Quatre vegades
shut her wild wild eyes / With	fins que amb besades	els besava / i els ulls salvat-
kisses four. (BDSM)	s'adormí.	ges ella ha clos.

Lèxicament, s'ha de parlar d'un registre culte el 1919 i d'un de més estàndard el 1955/1985, d'acord amb el model de llengua literària imperant i que decideix adoptar en cada moment. La primera versió es pot qualificar de més impressionista i amb certa tendència a la generalització. Per contra, la segona es mou en la línia de la literalitat i té una expressió poètica el més naturalitzada possible.

37. Vegeu K. REISS, 2000 [1971]: *Translation criticism, the potentials and limitations: categories and criteria for translation quality assessment*, traducció d'Erroll F. Rhodes, Manchester: American Bible Society St. Jerome.

So felt he, who first told how Psyche went (ISTT)	Talment sentí qui deia amb veu novella com Psique anà	Així sentia el qui primer va dir com Psique fou enduta
--	--	---

Gramaticalment, també es nota una «desliteraturització» de la segona versió i una major naturalitat per l'acostament a les formes i les construccions usuals. I estilísticament, potser la primera versió presenta una dicció i una figuració més ostensiblement literàries, amb alguna figura de llenguatge un pèl forçada.

And her eyes were wild (BDSM)	i un esguardar selvatgement	i una mirada esquerpa, ardent
----------------------------------	-----------------------------	-------------------------------

Elements de context

L'anàlisi dels textos que s'acaba de repassar en el punt anterior és considerat el tronc de la investigació que proposa aquest article; la resta gira al seu voltant i s'hi relaciona. Si prèviament a l'anàlisi dels textos calia parlar de Manent segons els estudis que se n'han fet fins ara, vincular-lo amb John Keats i establir el corpus, ara, un cop estudiats amb profunditat els poemes i havent arribat ja a les principals conclusions, tan sols resta fer una ullada al context de producció de cadascuna de les versions així com a la recepció que tingueren en cada moment els llibres que les contenen. L'objectiu després d'analitzar els textos, doncs, és dotar-los de context i conèixer quin ressò se'n féu la premsa de l'època.

Sonets i odes nasqué en un moment en què la llengua literària estava en plena renovació. Després de tres segles de decadència, d'arraconament de la llengua catalana als usos familiars i d'escàs conreu culte de la llengua, a partir de la Renaixença i encara el 1919 calia que, en paral·lel al procés de fixació de l'idioma empès pel Grup de L'Avenç i finalment culminat per Pompeu Fabra, els escriptors exploressin les possibilitats de la llengua tot usant-la. La traducció havia d'ajudar a aquest propòsit, al qual Manent va contribuir. La seva consciència respecte al que a nivell nacional es volia construir i respecte a l'ideari del Noucentisme s'aprecia també en la seva participació en la Biblioteca Literària, en els autors i les obres que decideix traduir, en les revistes on col·labora i les editorials on publica. En aquest sentit, cal destacar la importància o el valor que s'amaga darrere de la dedicatòria de *Sonets i odes* a Magí Morera i Galícia, exemplar traductor de Shakespeare adoptat com a model pels escriptors noucentistes.

A banda del mestratge que Josep Carner exercí en Marià Manent, en l'estudi d'aquest últim esdevé fonamental l'emmirallament amb Eugeni d'Ors. El fet que un escriptor del seu renom li redactés el «Prefaci» per a *Sonets i odes* resulta tot un aval per a un Marià Manent que aleshores només tenia vint-i-un anys. Qui d'aquest prefaci en faci una lectura aprofundida tenint sempre en compte l'estil al·legòric típic de les gloses orsianes hi descobrirà l'interessant rerefons que s'amaga darrere de cada frase, aparentment només descriptiva.³⁸ Ors porta al seu terreny la traducció de Manent en fer-ne una lectura totalment noucentista, però «amb el botí de Keats dins del sarró». Tenint en compte aquest aval i la plataforma on es publicà,³⁹ no es fa gens estrany i, al contrari, és ben fàcil d'entendre, que l'aparició del llibre gaudís d'una molt bona acollida, tal com he comprovat en resseguir les crítiques i ressenyes en les publicacions periòdiques.⁴⁰ Arribar a la premsa de l'època per fer aquest seguiment resulta força senzill gràcies a les dades que en aquest sentit aporta la biografia escrita per Albert Manent.⁴¹ En total són més d'una desena les notes sobre *Sonets i odes* que tragué la premsa tant en català, evidentment, com en castellà, francès i anglès, i entre les quals destaca la de Carles Riba –amb el pseudònim de Jordi March– a *La Veu de Catalunya*⁴² pel fet de contradir, en part, la visió que dóna Xènius al «Prefaci». En general, totes les ressenyes de 1919 s'han de posar en valor en la mesura en què marquen l'inici de l'entronització de Manent com a «pubill de la vida i de l'esperança».

Poesia anglesa i nord-americana, en canvi, veu la llum en tot un altre moment. Aquells temps d'il·lusió col·lectiva posada en un projecte cultural d'abast nacional havien estat esvaïts per una guerra civil i per una postguerra i un franquisme massa llargs. Cal tenir present en quina situació es trobaven la llengua, la traducció i la indústria editorial cap als anys cinquanta, i que els «archívese por tratarse de traducción regional» eren el pa de cada dia que la censura donava com a resposta a les sol·licituds de permisos per publicar traduccions. La llum verda per publicar *Poesia anglesa i nord-americana* s'inscriu en la tímida obertura del règim sempre que es tractés d'obres de repertori clàssic i ja publicades en català abans de la guerra. De

38. Llegiu l'anàlisi aprofundida de les idees del prefaci d'Ors a l'epígraf «6.4 El «Prefaci» d'Eugeni d'Ors, tot un aval» (p. 325-332) de la tesi doctoral citada a la nota 33.

39. El volum *Sonets i odes* (1919) l'editaren les Publicacions de *La Revista*.

40. Completeu també la informació sobre la recepció crítica i històrica de la traducció amb l'apartat «6.5 La recepció històrica de la traducció de 1919: ressenyes a les publicacions periòdiques» (p. 333-336) de la tesi doctoral citada a la nota 33.

41. A. MANENT, 1995: *Marià Manent. Biografia íntima i literària*, Barcelona: Planeta, p. 79-81)

42. C. RIBA, pseud. J. MARCH, «Elogi del poeta traductor», *La Veu de Catalunya*, núm. 6.983, 31-V-1918, p. 11.

fet, era amb aquest afany d'incorporar títols clàssics de totes les literatures amb traduccions acurades que operava l'editorial Alpha, la casa que va publicar *Poesia anglesa i nord-americana*. Novament, gràcies a la biografia d'Albert Manent he pogut recuperar les ressenyes del llibre –almenys mitja dotzena– que aparegueren a la premsa, les quals s'ocupen totes de subratllar el profund coneixement de Manent de les lletres angleses així com el seu magistral domini de l'art de traduir.

Finalment, *Poemes de John Keats* surt a l'editorial Empúries en un moment cultural gairebé normalitzat i quan la xifra de títols publicats ja igualava la d'abans de la guerra. En un tal ambient hauria sigut raonable esperar més recensions del llibre, però sembla que la concessió el mateix any 1985 del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Marià Manent més aviat va propiciar articles de reconeixement i de repàs a la seva trajectòria, més recapitulatius en un moment de maduresa, i va eclipsar la publicació del volum, el tercer en què s'enfrontava a John Keats.

Final

Per acabar, tan sols uns breus apunts més en un parell de paràgrafs. Vull recordar que l'aportació d'aquest article al coneixement que fins ara es tenia de Marià Manent és la de descriure i justificar la seva manera de traduir i d'usar la llengua en dos moments històrics diferents. Amb això avui es disposa d'una anàlisi lingüística i traductora amb tot un seguit d'exemples sistematitzats que permet de definir millor que abans com va traduir i, per tant, per extensió, com escrivia Marià Manent, a finals de la dècada dels anys deu als anys vuitanta, o sigui, al principi i al final de la seva carrera literària.

Si bé estrictament els resultats de l'estudi només són vàlids per a Marià Manent, no crec que sigui del tot forassenyat extrapolar-los a altres traductors al català que es van formar i que començaven a operar en aquell context de riquesa cultural del quart de segle previ a la guerra civil espanyola. És en aquest marc més general de la història de la literatura catalana i de la traducció al nostre país on també, per tant, i de retruc, aquesta recerca hauria aportat un granet d'arena.